

Lausunto pelastustoimen strategia 2025

Yleistä

Suomen Palomiesliitto pitää pelastustoimen strategia 2025 -luonnoksen ehdotuksia pääsääntöisesti oikean suuntaisina ja tavoittelemisen arvoisina. Olisi kuitenkin perusteltua, että strategian laadinnassa kiinnitettäisiin huomiota johtamisen kirjallisuudessa usein esille nostettuun kuuteen yleisimpään syyhyn, miksi strategian toteutuminen usein epäonnistuu tai siinä olisi parannettavaa:

- Henkilöstö ei osallistu strategiatyöskentelyyn
- Strategiaprosessi on kankea ja kaavamainen
- Strategiaa tarkastellaan vain yhdestä näkökulmasta tai ilman oman tilanteen arviointia
- Strategia on irrallaan päivittäisestä tekemisestä
- Strategiatyö on liian pinnallista
- Strategiatyö on liian rationaalista

Palomiesliitto pitää strategia-asiakirjassa esitettyjä kehittämistoimenpiteitä oikeansuuntaisena, mutta esittää samalla huolensa ja kysymyksen, onko strategia-asiakirja riittävän selkeä ja tulkinnaltaan ymmärrettävä? Lisäksi tulisi arvioida, onko strategia-asiakirja liian manifestimainen ilman konkreettisia ja selkeitä tavoitteita. Lähtökohtana tulisi olla yksi A4-kokoinen liuska, johon strategia tiivistettäisiin selkeästi.

Pidämme positiivisena sisäministeriön laajaa sidosryhmäkeskustelua strategiatyön valmisteluiden aikana. Samalla pidämme valitettavana, ettei strategiatyöryhmään ole kutsuttu henkilöstöjärjestöjen edustajaa. Valitettavasti tämä sama ilmiö on näkynyt paikallistasolla pelastuslaitoksissa. Henkilöstöllä ei ole ollut todellista mahdollisuutta osallistua strategiatyöhön tai tulla kuulluksi.

Palomiesliitto pitää strategian onnistumisen kannalta olennaisena sitä, että henkilöstö otetaan valmistelutyöhön ja päätöksentekoon mukaan niin keskustasolla kuin myös paikallisella tasolla. Tämä on avainasemassa pelastustoimen strategian jalkauttamisen onnistumisessa.

Pidämme tärkeänä, että kehittämistavoitteet ja -linjaukset kirjataan selkeämmin strategiaan. Esimerkiksi pelastuslaitosten rooli ensihoidossa tulisi nostaa vahvemmin esille: pelastuslaitokset ovat keskeinen ensihoidon palvelun tuottaja.

Organisaation osaamisen nostaminen tulisi nostaa painoarvoltaan tärkeimpien strategisten tavoitteiden joukkoon. Pelastustoimen koulutus-, tutkimus- ja kehittämisprosessien uudistamistarve tulisi selkeämmin ilmaista strategia-asiakirjassa.

Palomiesliitto pitää myös olennaisena, että strategia-asiakirjan tavoitteiden saavuttamiseksi asetetaan selkeät välietapit ja selkeät mittarit toiminnallisten tavoitteiden mittaamiseksi.

Pelastuslaitokset siirtyivät vuoden 2019 alusta lukien maakuntien alaiseksi toimijaksi. Palomiesliitto pitää tärkeänä, että uudistamisprosessin myötä resursseja ohjataan operatiiviseen toimintaan ja ydintehtäviin (ns. rajavartiolaitosmalli). Tämä tavoite tulisi varmistaa valtakunnallisen palvelutason määrittelyn muodossa esimerkiksi turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa tai vastaavassa asiakirjassa.

Turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa asiakirjassa tai pelastustoimen strategiassa tulisi nostaa esille Euroopan Unionin määrittelemä riittävä operatiivisen pelastushenkilöstön vähimmäisvaatimustaso: kansallisella tasolla operatiivisen pelastushenkilöstön minimivahvuuden tulisi olla vähintään 1 palomies per 1000 asukasta.

Keskeisimmät toimintaympäristön muutokset

Terrorismin uhka on lisääntynyt ja ainakin maantieteellisesti lähentynyt myös Suomea. Terrorismitilanteen

hoitamisessa pelastustoimen osallistuminen on keskeistä. Pelastustoimella täytyy olla ennalta tarkasti suunniteltu toimintamalli terroristi-iskujen varalta. Tilanteita täytyy myös riittävästi harjoitella. Jonkinlaisen pelastustoimen terroristiryhmän tms. muodostaminen olisi suotavaa. Jos terroristi-isku kohdistuu Suomeen, se todennäköisesti tapahtuu pääkaupunkiseudulla (alueen korostettu varautuminen), mutta ainakin myös raide- ja lentoliikenneiskuihin on erityisesti varauduttava. Terrorismin uhkaan varautuminen edellyttää lisäresursseja pelastustoimelle.

Rajusti lisääntynyt ja osin hallitsematon maahanmuutto lisää oleellisesti myös pelastustoimen tehtäviä. Ensihoidon osalta törmätään kulttuurillisiin ongelmatilanteisiin. Perinteinen onnettomuusriski kasvaa vastaan-ottokeskuksissa, mutta myös maahanmuuttajien kotouttamisvaiheessa (kulttuuri-, tapa-, toiminta- yms. käyttäytymiserot). Pelastustoimen on varauduttava jo pelkästään kulttuurieroista (kieli, tavat jne.) johtuviin vaikeuksiin asiakkaita kohdatessa. Maahanmuutto edellyttää lisäresursseja pelastustoimelle (vrt. poliisi).

Ilmastonmuutoksen aiheuttamiin sään ääri-ilmiöihin varautuminen tehokkaasti vaatii erityistä koulutusta ja edelleen lisäresursseja.

Kansalliset tavoitteet:

1) Palvelut järjestetty laadukkaasti, kustannustehokkaasti ja yhdenmukaisesti:

Ministeriön rooli toimialan valtakunnallisena johtajana on selkeästi varmistettava. Ministeriön tulee pystyä johtamaan, yhdenmukaistamaan sekä tarvittaessa osaltaan myös valvomaan pelastustoimea kaikissa tapauksissa (rahoituslähteestä riippumatta). Samalla pelastustoimen johtamisjärjestelmä on selkeytettävä. Kansalaisille ja erityisesti pelastustoimeen osallistuville on oltava selvää, kuka milläkin tasolla pelastustoimea johtaa ja kuka siitä vastaa. Johtamisjärjestelmä on luotava selkeäksi ylimmästä johdosta viimeiseen suorittamispiisteeseen (tilannepaikka) saakka. Koska pelastustoimessa käytetään tai voidaan käyttää merkittävää julkista valtaa, tulee viranhaltijan kaikissa tilanteissa johtaa pelastustoimea (myös tilannepaikalla). Ainoastaan, mikäli viranhaltijaa ei ole saapuvilla, voi joku muu johtaa tilapäisesti tehtävää, kunnes viranhaltija saapuu paikalle. Kaikissa onnettomuustilanteissa on oltava jossain vaiheessa ja mahdollisimman pikaisesti läsnä virkavastuulla toimiva viranhaltija.

Ensihoitopalvelu. Ensihoito on osa turvallisuuspalvelukokonaisuutta. Se on verrattavissa tavallaan poliisin ja pelastustoimen (perinteisiin) tehtäviin. Kyse on kansalaisten hengestä ja terveydestä, josta huolehtiminen on valtiovallan (viranomaisten) tehtävä. Keskittämällä ensihoito viranomaiselle, varmistetaan ensihoidon laatu ja laajuus eli tavoitettavuus. Viranomaisen vastatessa ensihoidosta asiakkailla on myös mahdollisuus puuttua ja reklamoida palvelusta helpommin kuin yksityisten hoitaessa ensihoidon. Pelastustoimella on valmis asemaverkko ensihoidon järjestämiseksi. Myös kalusto on pääsääntöisesti laadukasta. Henkilöstöllä on jo riittävä ammattitaito tai ammattitaitoa pystytään nostamaan suhteellisen pienellä lisäkoulutuksella. Yhteiskunnallinen säästö tai ainakin kustannustehokkuus ensihoidon keskittämisestä pelastustoimelle olisi merkittävä.

2) Pelastustoimella on jatkuvaan analyysiin perustuva...

Palomiesliitto pitää tärkeänä, että strategia-asiakirjassa todetaan vahvemmin, että pelastustoiminta on viranomaistoimintaa, joka perustuu merkittävän julkisen vallan käyttämiseen. Lisäksi on syytä selkeyttää, että pelastustoiminnan apuna käytetään myös sopimuspalokuntia. On hyvä tiedostaa, että elinkeinoelämä on jo kyseenalaistanut, onko pelastustoiminta julkisen vallan käyttämistä ja samalla on keskusteltu perustuslain 124 § tarpeellisuudesta yleisesti. On tärkeää, että strategia-asiakirjassa pelastustoiminnan viranomaisperustelut nostetaan vahvasti esille.

Lisäksi kappaleessa tulee huomioida tässä lausunnossa jo aiemmin todettu terrorismiuhka ja maahanmuuton tuomat haasteet.

4) Jokainen kantaa vastuunsa omasta ja ympäristönsä turvallisuudesta

Mikäli nykyinen trendi eli operatiivisen henkilöstön vähennys jatkuu, pelastustoimi ei enää 2025 kykene huolehtimaan kuin osittain edes lakisääteisistä tehtävistään. Tähän vaikuttaa luonnollisesti henkilöstömäärä, mutta myös lisääntyneet uudet uhat ja riskit, digitalisaatio, väestön ikääntyminen, kansallinen muuttoliike, liikenneverkoston monipuolistuminen ja ennen kaikkea liikenteen kasvaminen. Operatiivinen pelastustoimi tarvitsee merkittävästi lisää resursseja, jotka tulee kohdentaa ensisijaisesti henkilöstömäärän lisäämiseen sekä koulutus- ja kehittämistoimintaan.

Mikäli nykykehitys jatkuu, ministeriön pelastustoimen johtajana tulee ottaa vastuu väestön tiedottamisesta ja kehottamisesta sekä kouluttamisesta omatoimiseen varautumiseen onnettomuustilanteissa.

Pelastustoimen ammattilaisia voisi muutoinkin käyttää laajemmin kansalaisten pelastuskoulutuksessa (vrt. If Oy:n kahden tunnin ”sankarikoulutus”).

Kim Nikula
järjestön johtaja
Suomen Palomiesliitto